

Martin Ugalde, euskararen aberrira itzuli den idazlea euskal exilioaren kronista

Joxean Agirre

Egin, 1990-09-29: 52.

Karikaturak egiteko eskurik banu, Martin Ugalderi txori aurpegia egingo nioke, kiau batena seguru asko, txori luma gris haundien dotorezia baitu hegaldi pausatuan herri honetako txikikerien gainetik hegaldatzen denean; hauek bezain bakartia eta aldi berean solidarioa baita eta hauek bezalaxe, itsasoa maite baitu, mugarik eta hesirik ez duen aberri aldakor eta beti bera.

Bere bizitza euskal exilioaren enblema da. Mutil gaztea zela atera zen Andoaindik Bilborantz ihesi. *"Ez ginen bi anaia eta aita-amak bakarrik, osaba-izebak eta lengusuak, tribu bat abiatu ginen Bilbora bidean eta hiri hori Francoren eskuetan erori zenean, sakabanatu egin ginen"*, gogoratzen du. Drama pertsonal eta kolektibo hori da atzo Elkar argitaletxearen bidez eta egiteko horretan Xalbador Garmendiak lagundurik, aurkeztu zuen euskarazko lehen nobelaren mamia ere. *"Gerrak sakabanatutako familia baten kronika dela esango nuke. Gerrak ez zituen bakarrik pertsonak hil, familiak ere desegin eta hil zituen eta gai hori da nere 'Itzulera baten historia'ren ardatz ere"*.

Martin Ugalderen odisea partikularra Bilborantza familia osoak tropelean egindako bidaiak horrekin hasi zen, baina laster ikasi behar izan zuen bakarka bideak egiten ere. Frantzia barrena ibili zen liburuz kargatutako bi maleta zahar zintzilik zituela, hantxan ikasketek ekin edo kontzentrazio lekuak ezagutzen. EEBBetan burutu zituen kazetari karrerako urteak eta Venezuelan konsagratu zen kazetari eta idazle bezala.

"Exilioaren alderik gogorrena horixe da, ez dakizula inoiz biharamunean non lo egingo duzun. Batetik bestera zoaz, inon errorik bota gabe".

Orain Urreiztietaren memoriak idazten ari da, zintak transkribatu eta forma pitin bat emanez. Familiakoa egiten zaion pertsonaia barojiano horren obra bukatzean, bere familiaren odisea kontatzeari ekingo dio seguru asko, Ugalde ere buruaren errota pausatu gabe darabilan horietakoa bita. Ilunabarrean Txingudiko badia ertzetik zehar paseo bat emate aldera irteten denean ere, folio bat eraman ohi du lau zatitan txikitu eta sakelean, etor dakizkiokeen ideiak bidean ez galtzeko. Goizeko 7etan jeikitzen da eta despatxuan sarturik egiten du eguna duela bost urte erregalatu zioten ordenagailuaren pantailari begira. Bere emazteak, Ana Marik, ez zuen uste bere senarra jostailu berri horrekin hain ondo konponduko zenik eta apostuak ere egin zituen baietz luza gabe haserretu eta idaz-makina zaharrera itzuli, baina ez da halakorik gertatu.

Urreiztietaren azkengabeko abenturak transkribatzean bista nekatzen zaionean, itsas aldera itzultzen ditu begiak eta aberririk ez duen eremu horretan barrena paseatzen du begirada edo kiau grisen hegada negartiarri segituz Endaia aldera jotzen du, nolabait euskal exilioaren sinbolo izan den herriska hori ederretsiz edo Faisaien Islara doa ondoren, inorena ez den lur heze horretan une batez pausatuz.

Familia

Martin Ugalde familia babes bezala sentitzen duten gizon zoriontsu horietako bat da eta babes horretatik kanpo ez ditu hondamendirako bideak baizik ikusten. *"Nere familiak nahiko suerte ona izan zuen, hamar urteren buruan sakabanaturik bizi ondoren Venezuelan elkartzeko zoria izan baitzuen, baina beste asko eta asko betiko galdurik ikusi ditut"*, segitzen du.

Idazle honek Venezuelan idatzi zuen lehen nobelak ere familiaren markoa du erreferentzia nagusizat. *"Haur abandonatuen kolonia bateko buru izendatu zuten psikiatria adiskide bat, Aristegieta izenekoa eta kolonia horretako sotanoetan haurrak zigortzeko ziren kalabozoetako errejak kendu eta jardinetan jarri zituen lehen neurri bezala. Kolonia horretako artxiboetan sartzen ea utziko zidan galdegin nion eta mundu ikaragarri horretan sartzeko aukera izan nuenean, hain inpresionaturik geratu nintzen, ze nobela bat geratu nintzen, ze nobela bat egiteko asmoa hartu nuela. "Las verjas están sembradas en el jardín" izeneko nobela horretan ere haur horien drama familia baten babes falta bezala agertzen dela iruditzen zait. Hain gogorra da nobela hori, ze denbora bat eskatu nuela kajoian gorde eta berriro orraztu abt emateko eta oraindik ere gordeta daukat, argitara eman beharreko nobela bat dela iruditzen bazait ere"*, segitzen du.

Erbeste bikoitza

Martin Ugaldek Ugaldek erbeste bikoitza bizi izan du, aberriarekikoa batetik eta hizkuntzarekikoa bigarrenik. *"Nik Venezuelako aldizkari onenetako baten zuzendari izateko suertea izan nuen urte askotan. Standar Oil Company petrolio konpainiak kudeatzen zen 'El Farol' aldizkaria zen nerea eta aldi berean Venezuelan zehar etengabe bidaiatzen nuen herrialde hartako egunkaririk haundienean erreportaiak argitara emanez. Nere kazetal genero maiteena izan da hori eta exilatu izateak asko lagundu zidan errealitate hura beste begi batzuekin ikusten. Bertakoek ikusten ez zituzten gauzak ikusten nituela esaten zidaten. Alde horretatik zera esan behar dut: aberriaren exilioarekin batera hizkuntzarena sufritu dudala eta han bertako hizkuntza erabat menderatu arte landu nuela bertako erdara, hizkuntza honetan ehundaka ipuin idatziz. Hala ere gure exilioaz ipuin edo nobelaren bat idazteko orduan, lotsa batek galerazten zidan bidea. Euskaldunok, uste dut, lotsa garela etxeko trapu zaharrak agertzeko orduan eta aberrira itzuli arte ez nuela gure gairik erabiliko erabaki nuen"*, esan zuen.

Itzuli ondoren "Las brujas de Sorjín" nobela eman zuen gazteleraz argitara 78an, ETArek sorrerak euskal giroan izan zuen eragin polemikoa isladatuz eta hamar urte behar izan zituen euskal exilioaren gaia euskaraz jorratu eta emateko, bere lehen euskal nobela idatziz.

Martin Ugaldek entsegu eta historia idatzi du eta egiteko politiko inportanteak bete ditu bizitzan zehar eta betetzen ditu gaur ere. Euskarazko egunkaria ateratzeko sortu diren bi projektuen artean zubiak erabat apurtuak al diren galdegiten dio. *"Oso kuriosoa da herri honen kasua. munduko bi superpotentziak elkar hartu eta konfliktoak konpontzeko zorian diren honetan ere gu ez gara gauza txikiagoetan amore emateko*

gauza. Nik uste dut memoria gehiegi dugula eta ez dugula barkatzen ikasi. Nik beharbada atzerrian ikusi dut tolerante izaten eta oraindik ere segitzen dut euskararen alor honetan ere bi projektuen artean zubitzakoak egiten, nahiz eta nik ez dudan ezer salbatzeko asmorik", esplikatu du, gure herriko bizio aspaldikoen kontrako diskurtso bati ekinez.